

Iturria: *Bertso guzjak*, Pedro María Otaño (Antonio Zavalaren edizioa). Auspoa, 1994.

Klasikoen Gordailuan:

<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/O/OtanoBertsoak.htm>

BESTE BERTSOAK

Pedro Mari Otaño

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira, eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

DONOSTIKO BERTSOAK
(1890-1898)

Larraldeko Magdalena

(1895)

Frantzes euskara itzegiten dan
mendi tantaien artean,
Sara deritzan uri kutuna
dago ibartxo batean;
erri leial au edertutzen da
bere kondaira maitean,
irakurriaz edo entzunaz
zer gerta zan jakitean,
milla zazpireun larogei eta
amairugarren urtean.

Erri ontako aingerutxo bat
Larraldeko Magdalena
zan, amazapi urte besterik
oraindik etzitubena,
guraso onak eska lezaken
alabarik leialena;
ikusirikan inguru artan
apaizik etzeguena,
konfesatzeagatikan sartu
zan Españian barrena.

Fedeagatik joan ta egondu
zan Naparroako Beran,
an konfesatu eta gaxoa
etxeruntzko etorreran,
España ta Frantzia nola
zeuden gudan edo gerran,
katibaturik gelditu zuten
bere lurreko sarreran,
ta koitaduak zion: «Ez dakit
zertan gaizki egin deran!».

Arrano tzarren atzaparretan
mantxa gabeko uxua
arkitutzen dan bezela zegon
Magdalenatxo gaxua;
gudari aien agintaria
izanik errukitsua,
esaten zion: «Uka ezazu
gaur eman dezun pausua».
Erantzun zuben: «Ez det egiño
nik juramentu faltsua».

Ibilli izan balitz bezela
ixpi edo zelatari
aur maite ura, gaitzik beñere
egiñ gabea iñori,
aurkeztu bear izan zioten
Pinet buruzagiari;
onek berela agindu zuben
«*Gillotina* jaso bedi
eta lepoa kendu bizaio
Magdalena Larralderi».

Jesus maiteak guruzpidea
igaro zuben modura,
barkazioa ta naitasuna
banatuaz ingurura,
«Salve, Regina» kantatuaz ta
begiratuaz zerura,
gillotinara igo ta ill zan
zoragarritzko aur ura,
ta aingeruak eraman zuten
santuen bizi-lekura.

Iri apustu baten birez

Batek iri obiak zeuzkala ederrez,
 pisuban ta neurriyan eta indarrez;
 bestiak geiaguak berriz leialtarez,
 ankaz ta intentziyoz, lepoz ta bularrez;
     biyak alde aurrez
     urrutitik farrez,
     aldetik bildurrez,
     nola etzan errez
 jakiten irabazi zeiken edo ez.

Tolosar biursari gazteari

(1896)

Irakurririk zure itz neurtu
 eztitsuak *La Vos*ñian,
 oraiñ dirala egun batzuek
 joan dan igande goizian,
 barka zaidazu, on Emeterio,
 orren denbora luzian
 erantzun gabe ni egotia;
 sentitzen det biotzian.

On Emeterio Arrese, zatoz
 zu argi billa nigana,
 ez al dakizu pittiña dala
 nerekiñ dakarkidana?
 Zer ikasiko dezu nik esan
 arren zuri dakidana,
 zerorri baldin bazera neri
 argi egiten dirana?

Asmo senduak izanagatik
 askok oi dute gogaitu,
 landarerikan onena ere
 beti bear da jorraitu,
 bestela nai dan etorkizunik
 eziñ lezake garaitu;
 zer esango det zure izkuntzak
 denok arritzen bagaitu?

Illargiaren gisara askok
 besterengandik argiya
 artu oi dute, nola alperrak
 langillien izerdiya;
 bañan zu zera, on Emeterio,
 aiñ euskal iztun garbiya,
 gure illobak autan izango
 zaituzten biursariya.

Eguzkiaren irteera da
 aiñ pozgarri ta alaia,
 gisa berean azaldu zaigu
 gaur Tolosako galaia;
 zayikan gabe iriñ fiñ utsa
 iragazten duben baia,
 ez dezazula galdutzen utzi,
 oraiñ da zure garaia.

Aipatzen dezun lore-baratza,
 Pollitena deritzana,
 da arrats batez oso pozkiroz
 zurekiñ bildu nintzana.
Zerbait'en billa uso argiya
 da Ararat'en izana,
 osatu gabe geldi etzediñ
 orduan itzegiñ zana.

Kubako gure anaiai (1896)

Gure lenengo guraso aita
 Adan ta ama Ebaren
 lendabiziko semeak Kain
 ta Abel izan ziraden;
 bañan, kondairan ikusten danez,
 biak anai sortu arren,
 beñere eziñ bizitu ziran
 txit adiskide elkarren;
 orra guda ta gizon illtzeak
 sustraia nondik dakarren.

Ez al diruri gauza gogorra,
 izanik bi anai bakar,
 nola etziran oiek iritxi
 obeto artzera alkar?
 Kain gaiztoak Abel prestua
 ill zuen al beziñ azkar,
 geroztik onuntz esan liteke
 bizi gerala su ta gar,
 oraindik ere zuzendutzeko
 itxura gutxitxo dakar.

Mundutar danak ibillitzeko
 geroztik esan dan gisan,
 guk ez dakigu zergatik, baño
 nonbait ala komeni zan;
 iya sei milla urtez ondoren
 begira nola gabiltzan,
 bañan beartu izan geranez
 gerran edo gudaritzan,
 españitarrak añekorikan
 ez da beste iñor izan.

Nork entzun ez du txit antziñako
 Altabizkarko kantua?
 Zeñek ez daki Ronzesballeko
Carlo Magno'ren patua?
Navas de Tolosa'ko musulimen
 indartza purrakatua,
 ta Numanzian eta Sagunton
 espanolai gertatua?
 Gauz oien jabe dan dierria
 izan zagun maitatua.

Ezaguturik *Guzman el Bueno*'k
 zer egin zuen Tarifan,
 atzerritarrak ikusten dira
 oraindik arriturikan;
 eta *Isabel la Católica*'k
 moroak Granadatan
 biraltzen ditu kristandadea
 indartutzeagatikan,
 gero Kolon'i lagundutzeko
 bere patrikaratikan.

Arerioak edo etsaiak
 gu estali nai arren loiz,
 Españaiko leoi portitza
 nol'ez dan izutu iñoiz,
 ez du galdetzen zenbat diraden,
 nondik datozen edo noiz;
 sorterra ontan beti bizirik
 daude Velarde ta Daoiz,
 zeren biotza azitzen zaion
 dabillenari arrazoiz.

Ixil erazten dizkit gauz asko
 bukatu bearrak laster;
 español denak orla izanik
 euskaldunakgatikan zer
 esan nezake, oien laguntzik

gabe iya iñon ezer
 egiñ ez bada? Ematen diot
 Jaungoiko onari esker,
 guretzat gorde dituelako
 orrenbeste gauza eder.

Zenbat erauntsi sartu diraden
 Españaiko errietan,
 asko iritxi izandu dira
 agintzera egietan,
 Ebrotik aruntz ezagututzen
 ditugun alderdietan;
 bañan Aitorren arrazak bere
 lurra maite du ziñetan,
 ta euskaldunak libre bizitu
 dira beren mendietan.

Nola Erromak mundu geiena
 arturik zeukan mendean,
 guztiz sinismen aundia zuen
 bere gudari jendea;
 ta *Octavio Augusto* asi
 zan euskaldunen galdean,
 esanaz bere gerra-gizonai:
 «Oraindik libre daude an!
 Ea ekarri zaizkidatzute
 auntzak bezela taldean».

Lekobide zan buruzagia
 orduko euskaldunena,
 eun urte eta anbat geiago
 igaroak zituena;
 gero Otzoal bere lagunak
 agintzen zuen urrena,
 Lartaun gaztea oien esana
 zintzo egiten zuena,
 ta ondorengo jende guztiya
 aien antzekoa dena.

Sartu ziraden erromatarrak
gure lur maite ontara,
bañan etzuten euskaldunikan
menperatzen iñontara;
Lekobide ta bere mutillak
belaun bat lurrean para
eta tiratzen zuten etsaiak
illtzen zituen *dardara*,
azkenerako berak joan bear
izan zuten Erromara.

Erromatarrak talde gogorrek,
lur asko zuten berendu,
ta Lekobidek zarrai deituaz
onela itzegiten du:
«Jaunak, Ernion denok luzaro
eziñ gintezke mantendu
nere iritziz obe genduke
alperrik gaudenak kendu,
ta sasoikoak saia litezke
ori egingo bagendu».

Gerrari zarrak erantzun zuten:
«Ederki dago gauz ori,
eta bertatik prest gaude emen
denok jarraitzeko zuri;
gu Ernioko aitzetan beera
bosteun gizon buruzuri
amil gaitezen, eta lenbailen
geren odola ixuri,
ondorengorik erromatarren
mende ez dediñ erori».

Beren semeak artzen bazuten
erromatarren morrontza,
emazte eta alabentzako
seguru zetorren lotsa;
aiton aientzat au pentsatzea

aiñ zan samiñ ta zorrotza,
non naitasunen indarrarekin
altxarik beren biotza,
ondorengoak bizi zitezen
autu zuten eriotza.

Erromatarrak egonagatik
oituak ateratzen jaun,
ikusirikan ezin zutela
lur ontan geiago iraun,
esan zioten aien errira
bost ogeikoren kontra eun
zijoazela; eta arturik
larogei t'emeretzi *laurr*,
joan zan ta gallen an gertatu zan
Oiartzungo seme Lartaun.

Beñere bestek ez du izandu
euskaldunak ainbat barren;
zeñek ez daki zer gertatu zan
bein batez Beotibarren?
Orduan ere arerioak
indar aundiya zekarren,
bañan geienak gelditu ziran
illik, maingu edo erren;
oraindik ere lengoak gera
askok ezetz uste arren.

Miñberatzea gerta liteke
zenbait egiak esanez,
bañan ez dute kejakizunik
Aitorren semeen lanez;
gure diერი edo patria
beartu izandu danez,
naiz serbitzeko orain bezela
premesia'rik izan ez,
Euskalerrriak lagundu dio
bere odola emanaz.

Noiznai arkitu izandu danez
 España bearrean,
 naiz emen bertan edo urruti,
 munduaren bazterrean,
 leku beroan edo otzean,
 itsasoan, legorrean,
 beti azaldu zaio laguntza
 kantauritarren lurrean,
 ta euskaldunak ikusi dira
 beste guztien aurrean.

Tubal'en kastak ezin kontaala
 oroimen badadukazki,
 mundu guztiak aitortutzen du,
 ez da esatea aski:
 Okendo, Lezo ta Idiakez,
 Txurruka eta Legazpi,
 ta beste askok duten omenik
 etzuten izango noski,
 beren ekintza mirarietan
 akindu baziran gaizki.

Oraiñ, azkenik, Españaik txit
 berea duen Habana,
 erregiñ batek Kolon'en bidez
 eskuperatu zubana,
 da lotsik eta zentzurik gabe
 gure kontra altxa dana.
 Nonbait ez daki espainitarrak,
 bildutzean elkargana,
 beti arrazoiz guazela ta
 bentzut-eziñak gerana.

Kubako kastak, orain dirala
 lareun urte zer ziñaten?
 Pixtien gisa jazkairik gabe
 biluzgorri zebiltzaten;
 ta erakutsi ondorenean

jazten, izketan ta jaten,
 ari zerate zeren amari
 garratztasunak ematen!
 Ikusiko da beiñ betirako
 aspertzen ote zeraten.

Ondo dakigu oraingo ontan
 etzeratela bakarrak,
 zirikatutzen zaituztelako
 atzetikan yankeetarrak,
 egazti arraparien gisa
 luzaturik atzaparrak;
 bañan leoia ez du izutzen
 basakatuen kalparrak,
 eguzkitara guk aterako
 ditugu zuen zatarrak.

Zenbat guraso zuekgatikan
 gaur negarra dariola
 arkitutzen da, ikusirikan
 semea falta zaiola!
 Zenbat emazte eta andregai
 eziñ alaituz iñola!
 Ta ala ere ezagutzen da
 ez dizutela ajola;
 errespetatzen ez dezutenak
 inozenteen odola!

Agur, gudari espainitarrak,
 batez ere euskaldunak;
 zuei begira gaude guraso,
 senide eta lagunak,
 gerok urruti egonagatik
 biotza or daukagunak,
 beti kontatzen gure ondotik
 falta zeraten egunak,
 bizi geraden arte beñere
 aztuko etzaizkigunak.

Ikusirikan ama negarrez,
 semeai laguntza eske,
 geren odola eskeñi gabe
 gu nola egon gintezke?
 Ez, ori eziñ gerta liteke,
 beldur gabe bageundezke;
 beragatikan, anai leialak,
 beti saiatu zaitezte,
 progatu dediñ bageradela
 izena degun ainbeste.

Seme maiteak, joan zeratenak
 gerrara Kuba aldera,
 proga zazute gure sorterrri
 au dala lengoa bera;
 eta omen au zabaldurikan
 laster mundu zabalera,
 otoitz ta malkoz apaindurikan
 illtzen diranen galera,
 aurki atozte zai daukazuten
 amatxoren magalera,
 goititurikan milla lekutan
 bentzutu duben bandera.

Beraz, manbisak —ja, ja, ja!— guri
 artu nai digute goia?
 Oiek oiñpean sartu nai dute
 Españiako leoia?
 Mundu guztia begira dago,
 eta oraiñ da sasoi
 erakusteko aukeratutzen
 degula betiko oia,
 botatzen utzi baño lenago
 geren aurpegira loa,
 zergatik gure alde dauzkagun
 indarra ta arrazoia.

Maitaro

(On Migel Oñateren musikan)

Agertzen zeranean
 goizean goizetik,
 illeak apainduaz,
 zere gelatxotik,
 atarira begira,
 leiotxoan txutik,
 eguzkiak agurtzen zaitu
 mendiyaren ertzetik.
 Txori txiki politak,
 arboletan iyua,
 bidaltzen dizkitzute
 pipirripiyuak.
 Azkenik, denak joanik,
 eziñ utzi
 leku au nik.
 Izan zaite nitzaz
 erruki,
 ez beti penatzen
 eduki.
 Beti, beti...
 Zenbat gau eta egun
 pentsatutzen zukan!...
 Biotza
 erretzen
 dadukat
 nik suban...
 Nere biotz gaxua
 puska bat zugana
 dijoa, maite lastana.
 Esan zaidazu itz alaiez:
 Baietz, baietz...
 Alkarri egiñikan
 anparo,
 biziko gera biyok
 luzaro
 maitaro.

Aur gurgarriari (1896)

Eguzki argitsua
zeru urdiñean
dizdiztuaz Sarako
mendien gañean,
ta gero egi eta
ibar berdiñean,
azaldu zan goiz batez
gis atsegiñean.

Irteten dan bezela
uxoa kabitik,
aingeru txit garbi bat
Sarako erritik
atera zan goiz artan
ait'amen ondotik,
fedearen bidea
jarraitzeagatik.

Konpesatu ta Jauna
Naparroko Beran
artu ta zijoala
Frantziko sarreran,
nola Españaia ta
biak zeuden gerran...
Ai, Magalentxo, zeñen
kupigarri zeran!

Gaitzik egiñ gabea
zu zere bizitzan,
katibatu zinduzten
lapur baten gisan,
ta eguzkia laster
odeiz estali zan;
oben aren testigu
etzuen nai izan.

Errukiz gezurtxo bat
eskatu zizuten,
gaitz gabea ziñala
ikusten baitzuten;
ta nola etzenduen
baitz erantzuten,
Pinet gogorragana
eraman zinduzten.

O, Pinet! Zuk amarik
bear etzenduan!
Aingerua illtzeko
agindu zenduan!
Magdalena Larralde
txit alai zeguan,
eta Salve Regina
kantatu onduan,
Doni-Juandik irten ta
sartu zan zeruan.

Aitona eta illoba

Esaera zarra da
gizona zartzean,
eta bere semeak
guraso jartzean,
gero illobatxoak
bereganatzean,
aiton buruzurien
sallean sartzean,
berriz arkitzen dala
gazteen antzean.

Aita batek semea
zenbat maite duan
argiratzeko itzik
ote da munduan?
Bañan aitona on bat
illoben onduan,
etxean, atarian,
oian, otorduan...
Maitetasunak ez du
izenik orduan.

Jaio balitz bezela
seme bat bi aldiz,
aitonak illobari
aiñ naitasun aundiz
begiratutzen dio,
ta beti par-irriz;
pozkidaz betetzen da
aren gaiztakeriz,
esanaz: «Ondo dago;
egiñ zazu berriz».

Illunabartxoa zan
—ain daukat goguan!—,
mendi-bide batean
erriruntz nijuan;
baserri txuri baten
ate inguruan,
aritz baten azpian
aiton bat zeguan,
erdi negar ta farrez
txit desoseguan.

Aitona maitatia
etzegoan lasai,
begiratuaz bere
inguruko gauzai,
eguzkiaren agur
ta azken dizdizai,
eta izar goiztarren
argite eskasai,
eskolara joandako
illoba baten zai.

Alako batez sasi
aldamenekotik
xoxo bat atera zan
presaka gogotik,
sartu zitzaiolako
arri bat ondotik,
ta txakur salatia
saltatu zan goitik;
orduante zetorren
aurra eskolatik.

Aitonak, egiñ nairik
benazko papera,
esan zion: «Illoba,
etorri al zera?
Eskolara bidaltzen

zaitut ikastera,
ta orain noa zuri
galdetzen astera;
ez dago afaririk
alperra bazera».

«*Buenas tardes*, aitona;
Pinto, ago geldi.
Nik berorri maite det,
konsolatu bedi;
no me frunza V.d. el ceño
baldiñ al baledi,
gaur maisuak esan dit
noizbait gizon aundi
ni egiño naizela
jaten badet ongi».

«Erakusleak ori
esan dizu beraz?
Gustatu egingo zan
zure izaeraz;
bañan ni arritzen naiz
daukazu izkeraz,
beragatikan emen
jakiñ nai det benaz,
esazu: maisuak bai
al daki euskeraz?».

«*Cá, hombre!* Ni...». «*Ixo!*... O!
Jaungoiko aundiya!
O Tubal ta Aitorren
izkuntza garbiya!
Iya gaur inorekiñ
ez gintezke fiya...
Ta zer erakutsitzen
dizute, txikiya?».
«Estudiatzen ari
naiz jeografiya».

«Jeografiya nola
gauza ona baitan,
zuk ez dakizu zenbat
gustatutzen zaitan.
Esan zazu euskara
zenbat probintzitan
mintzatutzen dan, zenbat
kale ta erritan,
eta al baldin bada
zenbat baserritan».

«Ori erakutsitzen
ez digu maisuak,
nik beste gauzak dauzkat
goguan jasua». «Alderdi ona dauka
euskara gaisuak!
Bañan zuk oker eman
dituzun pausuak,
zuzenduko dituzte
zure gurasuak.

Atoz, nere illoba,
goazen afaitera,
zure guraso eta
senide tartera;
aita ta amatxori
noa esatera,
len zabilzan ortatik
lenbailen atera
ta bidaltzeko beste
eskola batera.

Gu argitasunaren
etsaiak ez gera,
bañan, ai!, zu, illoba,
zuaz buruz-beera
zere jatortitikan

ezkutatutzeroa...
 Beti saia zaitez au
 buruan artzera:
 euskera da lenengo,
 ta gero... euskera».

Anaitasuna

(1897)

Ikusirikan arrai zatarrak,
 arrapatutzean aula,
 erruki gabe bizi-bizirik
 sabeleratzen duala,
 gisa berean pizti gogorrek
 menderaturik argala,
 onen karraxiz kupitu gabe
 puskatzera daramala,
 gizonak oei begiraturik
 esaten du bereala,
 ikaraturik nola indarrak
 daukan agintea ala,
 «arrazoiaren argirik eta
 zentzu gabeak dirala»;
 ta sinisturik bera askozaz
 biotz obekua dala,
 jakiñik Jaunak zentzua eta
 kupira eman dizkala,
 pentsatutzen du alako lanik
 egiñgo ez lukeala...
 Aitortutzen det lotsa aundi bat
 barrenen sartzen zaidala,
 iduriturik iñoiz gizona
 piztiak beziñ zitala.

Legazpi aundiari (1897)

Zure omena baño lenago
 desegingo da brontzea,
 opa zaiguzu talluntz eder au
 maitaro agurtutzea.
 Agur, Legazpi, zuk nai zenduen
 Urdanetak laguntzea,
 guztion onran elkarturikan
 ezpata ta gurutzea.

Kolon ta Magallanes,
 Elkano altsuak,
 ta beste milla izen
 kondairan jasuak,
 illak eta biziyak,
 lur ta itsasuak,
 alaitzen ditu gaurko
 egun doatsuak.

Begiratzen diyote
 beren lagunari,
 Zumarragako seme
 ospatsu danari,
 Filipinak beretu
 zizkana «amari»,
 euskaldunen onra dan
 Legazpi jaunari.

ARJENTINAKO BERTSOAK (1898-1910)

Laztan edo musurik onena

(1899)

Musuak beti izan
dute aitamena,
gozo ta eztitsua
da txit amarena,
aurrak igarri gabe
artu lezakena,
bañan pozkidatutzen
du aren barrena,
zergatik au dan izan
leiken ederrena.
Sentitzian far-irri
semetxuarena,
iduriturik dala
esker leialena,
neurrik gabia da
amen zoramena,
bere berdiñikan ez
duben gozamena.
Nola ez du beteko
musuz aur lerdena,
ezpañetan jarririk
biyotz beraena!

Musua gerta leike
atsa ta zekena,
edo faltsua ala
nola Judasena,
ta ondoren tristia
berak lekarkena.
Naitasunik gabeko
musua da azkena,
askok oituragatik
—au ez al da pena?—
begiyak itxututa

ematen dutena,
ez egitiagatik
paper lotuena...
Musua izan leike
ezpañ utsarena,
animarik gabeko
abo otzarena,
au da musu saldua,
musurik txarrena...

Bi biyotz maite bildu-
tzian alkarrena,
o zer poza dan musu
batek dakarrena!...
Argatik eman oi da
al dan azkarrena.
Bañan bada musu bat
laztan aundiyena,
ta musu guztiyetan
maitagarriyena,
goguan gelditzen dana
musutan gciena,
gizonak aita izan
arte ez dakiyena:
oñazez nabaiturik
emazte zuzena,
berari lagunduaz
al dan gogozena,
eta iritxitzian
trantze garratzena,
argiraturik sano
seme berarena,
irabazirik onla
aita-ren izena,
limurtzen da gizonik
danik zikoitzena...
Ta artuaz arpegi
andretxuarena,
estaliyaz esker ta

malko gozoz dena,
musua da senarrak
ematen dubena,
nik ezagutzen deran
musurik onena.

Amak, barka zazute
nere oroimena,
zergatik izango det
beti aitormena,
amatxoren musua
dala santuena.

Pebuajó, 23 de Febrero de 1899

Zugandik urruti (1899)

Mendi gurtuak, urruti zaute,
ai, au pena aundi eta lotsa!
Ez dakit nola zuek utzita
etorri nintzan ni onontza.

Sagasti, gaztaiñ, aritz, batzarre
ta kanpai alaiaren otsa,
nola sendatu aldegitian
lertu zitzaidan, ail, biotza?

Gaztea negon ta beregana
deitzen ziran itsasoak;
utzi nituen aita ta ama,
zartutako gurasoak.

Baserri txuri maitean biak
negarrez urtzen gaixoak,
geroztik beti aruntz begira
zabalik dauzkat besoak.

Aita, amatxo ta lur maitea
utzirik urruti junak;
zertako ditut ugaritasun
eta aberastasunak?

Zertako ditut pozik gabeko
gezurrezko ontasunak?
Egarririkan illtzen ez duten
gurutzeko beazunak.

Zu utzitzean, nere biotza
egin zitzaidan bi parti;
geroztik non-nai arkitutzen naiz
doakabe ta bakarti.

Esna ta lotan, gau eta egun,
zutzaz oroitutzen beti;
Ama, barkatu! (*bis*)
Ni eziñ neike bizi
zugandik urruti.

Urolari

Nere lagun, pakezko
bakardadeak,
estutasun da neke
ta naigabeak,
iduripen gozuak,
izen ...geak
eta gizon langille,
anai nereak,
goi eta beak...

Laño eta odeiak,
ur eta suak,
erribera, muño ta
mendi altsuak,
iturri, ibai, itsaso
ta errekatxuak,
goizeko intzak eta
aize maltsuak,
larre dontsuak.

Entzun zaizkidatzute,
lagun gozuak,
euskaldun baten kantzo
maitatitsuak.

Urolatxo zer txatarra sortzen
dan Aitzgorriren kolkuan!
Pozez, lasterka, koskortzen dator
Zumarragaren albuán;
Gero Azkoiti eta Azpeitiya
igaro ta beeraguan,
aundi ta eder oieratzen da
Zumaiako itsasuan.

Aitzgorritikan Zumaiaraño
 darama bide guziya,
 arrigarritzko mendi ta basoz
 bi aldetatik josiya;
 gerezi, sagar, intxaur da gaztañ,
 aritz ta pagoz jantziya,
 masusta gozoz apaindurikan
 urritz tarteko sasiya.

Mendi tontorren egal biguñak
 luberriturikan denak,
 nekazarien beso senduak
 gogoz landuta daudenak;
 sortzen dituzte arto, gari ta
 egoskaririk onenak,
 argatik beti maitatzen ditu
 bein ikusten ditubenak.

Egokitu zait leku askotan
 begiratzea munduba,
 ta ikusi det ibaiz, iturritz,
 basoz, lorez apainduba;
 bañan neretzat ederrena da
 Urolaren inguruba,
 an jaio nintzan eta an dauzkat
 biyotza eta buruba.

Amari

Aditu degu askok
 galdetzen dubala,
 jakin nairikan zer dan
 euskeraren gala;
 eta guk erantzuten
 degu beriala
 izkuntza zerutar au
 gure Ama dala.

Ta nola zor dizugun
 geren izatea,
 mundu guztiari nai
 degu esatea:
 biyotza maitasunez
 daukagu betea,
 gurekin konta zazu,
 Amatxo maitea.

Ez degu nai beñere
 zugandik aldegiñ,
 askok egiñagatik
 ainbeste alegiñ.
 Ill artean euskaraz
 nai degu itzegiñ,
 gure Ama bakarrik
 gelditu ez dediñ.

Orfeon Donostiarra-ri agur (1900)

«Agur!» orain bi urte
 esan zirazuten,
 «Agur, kantaridial!»
 erantzun nizuten;
 agur aiek ez ditut
 biyotzetik uzten.
 Ai, bazeundete txulo
 batetik ikusten,
 nere animak nola
 agurtzen zaituzten!

Urte zar (1900)

Agur, urte zarra ta
 eunki argiduna,
 orrenbeste mirari
 egin dituzuna.
 Ill da zure indarra
 ta aunditasuna,
 azken orduan zer da
 uzten diguzuna?
 O, zer atsekabeak!
 Zer illuntasuna!

Ongi-etorriya (1901)

Jaioterri maitera,
Osasun ondoren,
 Sortu ziñan lurrari
Eskatzera arren!,
Megope ta gorputza
 Aunaturik emen,
Run-run gozuen billa
Iritxi ziñaden.

An utzirikan oraiñ
Lagunak ta erriya,
Denai egiñik berriz
 Agur mingarriya,
Sendoturik dakartzu
Osasun berriya;
Rezibi zazu nere
Ongi-etorriya.

Iñuzente-eguna! (1902)

Gaitzik gabien egun onetan
 jaio zan gure aita zana,
 urtiak joanik egun berian
 ill zan amatxo laztana;
 iru arreba umerik illak,
 anai bat berriro joana,
 guri kendu ta eraman ditu
 Jaungoikoak beregana.
 Irakurliak, erreza zagun
 denok aitagure bana!

Berri on bat (1903)

Unamuno-ko Migel
 maisu jakintsuna,
 ospatsu askok agur
 egiten dizuna,
 euskal kanta goxuak
 siaskan entzuna,
 zer da ordia orain
 gertatzen zaizuna?
 Galtzen dijualako
 gure osasuna,
 ta sendatu nayian
 miñ oñazeduna,
 esanaz diguzula
 lengo naitasuna,
 lepua moztutzeko,
 o, Jaungoiko Jauna!
 Ez da ori azkenik
 eskatzen dezuna,
 txit mesedez degula
 derizkiyotzuna?
 Ara or sendakai bat
 ez genekiguna,
 ta sinista erazi
 ezin diguzuna.
 Zer gogorra dan zure
 biribiltasuna!
 Salamanka-tik irten
 da argitasuna
 euskaldun batengandik
 —zer edertasuna!—,
 ikusi arazteko
 onkarri zaiguna,
 gureganatutzeko
 zorientasuna!...

Anaiak, poz gaitezen
 badator eguna,
 erritar altsur batek
 bidezten diguna,
 ta betiko doatsu
 egingo gaituna:
 utzi dezagun gure
 izkuntza astuna,
 jendien arterako
 baliyo eztuna,
 eta betor erdera
 eder eta leuna
 —biyak jakitia da
 txit gauza illuna!—.
 Egin zagun Migelek
 esaten diguna,
 eta guretzako da
 berriontasuna.
 Tubai-en kastarentzat
 zer etorkizuna!
 Euskalduntasuna!

* * *

Edaririk onena
 zer da? Beazuna.
 Au da semiengandik,
 Amatxo kuttuna,
 kañaberaren puntan
 artu biazuna,
 ezagutu dezazun
 gure maitasuna.

Bidañaia-ko Labaka

(1904)

Bidañaia-ko Labaka'n jai
 zan erantz ontan dagueña,
 Elola deitzen da izengañez,
 Juan Bautista du izena,
 nik oraindaño ikusi deran
 gizonik egokiyena.
 Seme leiala, aita prestuba,
 euskaldun on ta zuzena,
 mundu guztian gaurdaño izan dan
 balenkaririk onena.

Urdaneta-ko Andres aundiari bere talluntzaren agerkeran

(1904)

Seme jatorrak, o, Urdaneta,
 egun pozgarri onetan,
 makurtzen gera zure talluntza
 goitituaren oñetan;
 omen aundiko gizonak beti
 izan dira euskaldunetan:
 Elkano, Legazpi ta beste asko,
 zu bereziya denetan.

Mejikutik joan ziñan
 Filipiñetara,
 itxumenian zeuden
 baztar aietara;
 gurutzearen argiz
 zuk fedea para,
 ta illunpetik irten
 ziran argitara.

Urdanetako Andres
 jakintsu aundiyak,
 Billafrankako seme
 aiñ miragarriyak,
 ta zure lagun portitz
 Legazpi argiyak,
 bedeinka gaitzatzute
 zerutikan biyak.

Buenos Aires, junio de 1904

Bukatu bedi

(1904)

Milla zortzireun irurogei ta
 amaseigarren urtian,
 uztaillaren ogei ta bata
 nola aztu gure artian!
 Egun orretan loitu ginduzten
 Euskal-erri txit maitian,
 gaizkilleentzat mesede gabe
 eta guretzat kaltian;
 o, euskaldunak, lots au kentzeko
 denok alkartu gaitian.

Julio 21 de 1876

(1904)

Ogei ta zortzi urte onetan
 arrazoi billa negarrez
 saiatu gera, eta erantzun
 digute burlaz ta farrez.
 Nere malkuak agortu dira
 ta agintzen dizut asarrez:
 «Seme, ar zazu aizkora eta
 puska ezazu indarrez».

Beregandua

(Ensimismado)
(1904)

Aita eta aitona
artzaiak nituban,
ta ni ere ala naiz,
zer egingo nuban?
Udan ibiltzen gera
nai degun moduban,
bañan zer bizimodu
tristia neguban!

Egurretan

(De hacer leña)
(1904)

Nere aita ta anaia
joan zaizkit perira,
ta biyak apaltzera
laster emen dira;
surik ez neukan eta
presaka mendira
etorri naiz, egurra
dagan tokira;
sorta egin det eta
nuan baserrira.

Laurak-bat

Euskal jauregi onen gañean
or dago Ama Euskera,
etorri dana lotsagarritzko
kate gogorrek austerera,
gelditzen zaigun bide bakarra
semeai erakustera,
lagun dezagun izan gaitezen
len beziñ libre ostera.

Euskal-erriyak, etsai
asko garaiturik,
beñere katibatu
ez du mendekorik;
ta besteak indarra
legetzat arturik,
eduki nai gaituzte
ankaperaturik.

Gure etsai zitala
arrazoiz balebill,
gu egongo giñake
ixil eta umill;
bañan altxako gera
txarkeriz baitabill;
katibu bizi baño
naiago degu ill.

Eskatutzen dizutet,
anai ta lagunak,
laster buka ditezen
lotsazko egunak;
Amerika librean
gauden euskaldunak,
lenbiziko ojuba
eman zagun, jaunak.

Nere adiskide Bonifazio Latxa-ri sendagaia

(1905)

Bere gaitzaren sendagai billa
neregana dator Boni,
eta nik eziñ uka neioke
al deranik lagun oni;
bañan oinbeste samintasun da
oñaze, sugar ta agoni,
nola nai dezu nik kendutzia
zu bezela banago ni?

Boni, txit ondo ezagutzen det
zuri gertatzen zaizuna,
aiñ aundiya da zuk biyotzian
senti dezun naitasuna,
oroiturikan biziya eta
bularra eman zizuna!
Bañan, ai!, Boni, au ez da gaitza,
au da gure osasuna.

Egiya da, bat eziñ etsiyak
errukigarri jartzen du,
zergatik bere oroitz gozuak
eziñ dituben atzendu;
ala ere, Boni, ez dezazula
arren arantz ori kendu,
kupigarriyak giñake egiyaz
naitasunik ez bagendu.

Asko ikusten dira lur ontan
beste aldera emanak,
nun sortu ziran eta nor diran
oroitutzen ez diranak.

Zertako dira naitasun gabe
diru, jan eta edanak?
Zu ta ni baño gaizkigo bizi
dira orrelako danak.

Txorakeriyak dirala oiek
aditu arren askori,
etzaitzela, Jainkuagatik,
alde ortara erori.
Beti nai izan biar diyogu
zuk ondo dakizu nori,
kutun bat balitz bezela gorde
zazu arantz santu ori.

Ez dezagula gugandik utzi,
arantza onekiñ gabiltzan;
ori gaberik biyok giñake
txit negargarrikeritzan.
Egunen batez bera joango da,
Boni, ez bildurrik izan,
lur maiteari muñ ematian
Iparragirreran gisan.

Pello-Mari

Iritzi bat (1905)

(Zamarripa-ko Paulo-ri)

Zure bertsuak edo biurtsak
niganatu dira, Paulo,
eskerrik asko, lagun maitea,
pozez jotzen dizut txalo;
bañan zertako guk malkoz bete
orrenbeste begi-txulo?
Aurrentzat utzi bear ditugu
negarrak, titiya ta lo.

Eri dan amak ikusitzean
seme larri ta indartsuak,
nola gabiltzan buru-makurka,
umill eta negartsuak,
zer egingo du negar besterik,
zer egingo du gaxuak?
Beste sendagai bat bear luke
miñez dagon gurasuak.

Egunen batez illtzen bazaigu
ainbeste nai diyoguna,
zori gaiztuan etortzen bada
aiñ patu beltz ta illuna,
ordubantxe bai negar samiñak,
orduban, nere laguna!
Bañan bizi dan arte ez da ori
guk egiñ biar deguna.

Seme prestuba, limurtzen zera
Ama ikusirik negarrez,
eta biyotza lertutzen zaizu
miñ garratzaren indarrez;

begira zazu beste aldera,
an dago ugazama parrez...
ta joango dira zure malkoak
asarrearen asarrez.

Gure negarrak kendutzen dizka
bere indarrak Amari,
eta zer poza ematen zaion
ugazama zatarrari!
Utzi ditzagun malkuak eta
jarrai zaiogun lanari,
negarti izana damutan dago
zure lagun Pello Mari.

Buenos Aires-en, 1905-eko Azaroaren 20-an.

«Bukatu bitez gaiztakeriak...» (1905)

Bukatu bitez gaiztakeriak,
zintzotu bitez eruak,
eta utzi bitza jende zitalak
urte zarreko lekuak;
gu, euskaldunok, naspilla gabe,
izan gaitezen linguak,
unte berriak bekar pakea
eta guretzat Fueruak.

Gaztelu-Gorriya

OROITZA
(1906)

Aditu det ill dala
Gaztelu-Gorriya,
nere adiskide ta
lagun aundiya;
aiñ zan gizon prestuba
ta maitagarriya,
etzuben ezagutzen
zer zan txarkeriya;
biyotzez garbiya
ta buruz argiya,
txit bertsolariya,
leial geiegiya;
sinisten det arentzat
dala gloriya.

Nere lagun maitia,
mundutik joan zera,
toki ederraguak
ezagutzera;
zeruban irten zaitez
noizik beñ atera,
San Pedrokeiñ jolas
batzuk egitera,
beiratubaz beera,
gu gauden aldera;
deitubaz orrera,
zure aldamenera...
itxon zazu pixka bat,
laster or gera.

Oroitza

(1906)

Ill omen da Felipe
Arrese Beitia,
euskal biursarien
maisu goitia,
Ama Euskeraren seme
leial ta maitia,
izar argi-emalle
dizdizaz betia;
mundu arlotia
utzi ta joatia
ez da deseitia
zure izatia;
egiñ bedi Jaunaren
borondatia.

Gure Aritza

(1906)

Gernikako arbola
da euskaldunena,
gure biotzak guztiz
maite dubena,
munduban izandu dan
aritzik onena,
Iparragirre zanak
kantatu zubena;
Igartu zan lena,
badu ondorena,
seme berarena,
liraiñ ta lerdena,
aitaren lege bera
dakarkiena.

Eman da zabaldurik
munduban frutuba,
Buenos Aires-en egon
zan landatuba,
Plaza Euskeran bere
seme indartuba,
ikusi degu azi
eta edertuba;
landare santuba
berriz aldatuba,
zañak urratuba
dago igartuba,
Laurak-Bat-en baratzan
txokoratuba.

Bañan *Laurak-Bat*-ean,
Gernikan bezela,
ezagun da *aritz*a
maite dutela;

ikusirikan zarra
illa zeguela,
ordaña jarri dute
gazte bat berela;
ikusi det bera
sasoi dakarrela,
guztiak orrela
jakiñ dezatela
euskera sekulan ill
ez ditekela.

Biyotza (1906)

*Ara nun diran mendi maiteak,
ara nun diran zelaiak...*

Iparragirrek Endaian

Luziok Altsasun:

Orra iritxi, ementxen gera,
Eujenio, biyok Altsasun,
esan zaidazu zure biyotza
barrenen kabitzen zaizun.
Aurki Tolosan... O, Jaungoikua!
Nik onenbeste ondasun!
Amets ote dan galdezka nago,
ez dakit nola erantzun.

Eujeniok:

Aspaldiyetan biyok gendukan
onera etorri naia,
gure biyotzak pozkidatzeko
oraiñtxen dator garaia;
begira zagun, ara or bertan
Gipuzkoako arraia...
Trena badator, igo gaitezen,
guazen lenbailen, anaia.

Biyak:

Aurki Aralar atzian utzi
ta Tolosan gera laster,
alderatutzen ari gerade
gure Jainkuari esker;
ara or gure Paradisua
ama on bat beziñ eder,
bildurrez nago pozarez pozez
egiño ote deran ler.

*Buenos Airesen,
1906-garren urteko Apirillaren 25-ean.*

Oroitza (1906)

(Orfeón Donostiarra-ri)

Donostiyako kantaridiya
gallendu dala Parisen
El Pueblo Vasco-n irakurri det
eta zenbat poztu naizen!
Ezagututzen zaituztet eta
ni ez naiz ortzaz arritzen;
penaz bizi naiz ez detalako
zuen kanturik aditzen.

Orra merezi dezuten legez
zuen izena omendu,
len etziñaten orain bezela
mundu guztiyan lenendu;
euskaldun fiñen aunditasuna
iñork ez lezake kendu,
gallen giñake gauza denetan,
elkar artuko bagendu.

Lenago ere nik zuek beziñ
iaiorik ez nuben senti,
egiyaz oraiñ egiñ zerate
ospatsu eta omentü;
eziñ agindu neizukete ta
biurtutzen naiz arrenti:
euskaldun jaio giñan guztiyok
elkar maita zagun beti.

*Buenos Aires-en,
1906-garren urteko Uztaillean*

Orra!

(1906)

Nere adiskide maite
 On Ramon Artola
 paperetan letu det
 illa dagola;
 sinisten det zerubak
 deituko ziyola,
 jakinik aingeru bat
 falta zitzaiola.
 Agur, maisu ona,
 gure letren onra,
 igo zera gora
 lagunen ondora;
 zutzaz Euskalerriya
 oroituko da.

Pello-Mari

Gu ta guk

(1906)

Noiz izandu zan, nun eta nola
 euskaldunen asiera?
 Nondikan dator gure izkuntza,
 noiztik gure izaera?
 Ipuñak dio *Fenix* bat zala
 eta beti *Fenix* bera,
 egazti ortan, o euskaldunak,
 gu bakarrik bizi gera.

Euskalerritik irten da zerbait
 mundu korritu dubenak,
 ta batez ere Egoaldeko
 Ameriketara dagoenak,
 ikusten ditu konturatzeke
 argibiderik onenak:
 non-nai maitaro artutzen gaitu
 ezagutzen gaitubenak.

Urte asko da, baña etzait aztu,
 beti datorkit gogora,
 nola joan nintzan bein *motz* batekin
 Montevideon kanpora;
 etxe batean eraman zuten
Motza sukalde-txokora,
 ta ni maiera deitu ninduten
 nagusiaren ondora.

Erriko-seme beltzeran bat zan
 nagusiya, ortarako,
 ta ez ginduzen ezagutuzten
 len izan ez giñalako.
 Zergatik bada bereizte ori:
 bestea txarra zalako?
 Ez; aiñ ondo ni artu ninduten
 euskalduna nintzalako.

Amerikatar ume batekiñ
nonbait arkitutzen banaiz,
badet oitura galdetuzeko:
«Aizak, mutill, nungotarra aiz?».
Pozez beterik entzun izan det
leku askotan eta maiz:
«Ni kriolloa, jauna; gañera
euskaldunen semea naiz».

Askotan uste izaten degu
gutxi geradela, baña
non argiratu da beste inor
gure aurrekoak aña?
Ondo egiñak ekarrizten du
nekez bada ere ordaña,
Ameriketan goiturik dago
euskaldunen izengaña.

Ala jauregi goitienetan
nola baztarreko bordan,
naiz etxerikan apañenean
edo mendiko txabolan,
itsasoetan da leorreatan,
ondo ta gaizki-denboran,
berez euskaldun garbia danak
ez daki ukatzen nor dan.

Ez da euskera beziñ izkuntza
maitagarririk munduban,
jakiña dago deabru zarrak
nola ikasi etzuban.
Aiñ da santuba, eziñ mintzatu
dezakete infernuban,
orregatikan denak euskeraz
kantatzen dute zeruban.

Alperrikako lana irten zan
deabruaren jarduntza,

eziñ eraman izandu zuben
euskerarikan aruntza;
infernuetan ez leike sartu
birau bageko izkuntza,
mantxa gabea dalako dauka
Jaungoikoaren laguntza.

Beiñ infernuko ateondoan
—berak etzekiela non—,
oroitutzen naiz euskaldun bati
zer egokitu zitzaion:
ango atezai adardunari
diasola egin ziyon,
esanaz: «Eup! —Ni nun ote nabill?—
Jainkuak dizula gabon».

Ori entzunik, ango atezai
muturzikiñ itsusiyak
galdetu zuben: «Zer esan nai du
gizon orren erausiyak?».
Ta lagun batek erantzun zion:
«Jakingo du nagusiyak,
zergatik berak ezagututzen
ditu izkuntza guziyak».

Iñork deitzeko premirik gabe
an agertu zan *Luzifer*,
ta txit aserrez galdetu zuben:
«Zer gertatzen da emen, zer?
Ez al dizutet lenago esan,
gutxienaz milla bider,
nik ez detala euskaldunakiñ
sekulan jakiñ nai ezer?».

Suzko sarde bat atezaiari
sartu ziyon bizkarretik,
ta bota zuben kiskaltzen zegon
tximini-zulo batetik.

«Iñor geiago etortzen bada
—zion— jaun orren lurretik,
nik ikusiko detan baño len
bial zazute aurretik».

Bi adarrakiñ purrustadan jo
ta itxi zuben atia,
esanaz gure erritarrari:
«Ortik urrundu zaitia».
Sarde zorrotza dardaratubaz,
Luzifer, lotsaz betia,
joan zan barrena, purrakatzera
bere mendeko jendia.

Gure anaiak zion beregan:
«Emen gauz onik ez dabill:
au infernuba izan bear du,
surtan eiten dute murgill!
Baña neroni iruditzen zait
oraindik ez naizela ill...
Eziñ antzeman diot iñola,
ametsetan ote nabill?».

Ontan asi zan egaan igotzen
berak jakiñ gabe nora,
tximista baño aguroago
zijoan gora ta gora;
etzuben neurtu bere joaneran
igaro zuben denbora,
goiko lagunak eraman zuten
zeruko atalondora.

Bizarzuridun gizon eder bat
eserita zizelluban,
begiratuba txit barrenkoaia,
urrezko giltzak eskuban,
arrigarritzko ate izartsu
baten aurrian zeguan,
ta euskaldunak igerrri zion
iritxi zala zeruban.

Jaun aundi ura San Pedro zala
bereala ezaguturik,
biotzak salto egiten zion
iñon eziñ gelditurik;
infernuetan egondu zanak,
beldur gabe zutiturik,
«Jaungoikoak diola egun on»
esan zuben makurturik.

San Pedro jauna begiratubaz
maitati eta gozatsu,
erantzun zion: «Oraiñ betiko
egiñ zerade doatsu.
Guazen barrena, o euskalduna,
atoz, eskuba ekatzu;
emen euskeraz itzegiten da
ta lagunak zai dauzkatzu».

Ez da izkuntzik mintzatutzeko,
sartu zanean barrena,
gutarrak zeukan zoriontasun,
pozkiada ta gozamina;
alaitasun da eztitasuna,
doatsunde garaiena,
au izandu zan lendabiziko
berak sentitu zubena.

Belaunikatuz, Jaungoikoari
eskerrak eman onduan,
ikusi zuben nola millakak
arrigarritzko doñuban,
Gernikakoa irudi duben
aritz baten inguruban,
kantatzen zuten gure izkuntzan,
ara zer aditu zuban:

«Gernikako arbolak
zeruban du aita,
onek bialdu zigun
guri ondo naita;
biyak bear ditugu
biotzetik maita,
euskera ez da galduko
zerutarra baita».

Arana eta Goiri'tar Sabin zanari bere eriotzaren irugarren urte-mugan (1906)

Illbeltzak ogei ta sei zituben,
neguba bete-betian,
milla zortzireun irurogei ta
bostgarrena zan urtian,
Abando deitzen dan Bizkaiako
erri pozgarri batian,
seme maite bat munduratu zan
jende prestuben artian.

Arana eta Goiri'tar Sabin
izendatu zuten bera,
ta txit gazterik aurreratu zan
gauz asko ezagutzera;
ainbesteraño maite zituben
euskaldunak eta euskera,
bere biziya emateraño
Jesukristoren antzera!

Leñargitia, ziaditsua
leial da kupidakorra,
biotzberaa zan ezin geiago
eta jainkoti jatorra;
guregatican igaro zuben
bizitza latz ta gogorra,
nola ordaindu euskaldun danok
berari diyogun zorra?

Bera izan zan, Sabin aundiya,
ondokidatu ziguna,
gaur euskaldunok ainbeste maite
degun dierritasuna;
Jesusen gisan edan zituben
ozpiña ta beazuna,

gaur ez dakit non egongo giñan
euki balu osasuna.

Goitanditasun neurrigabia
nola zeukan gu denontzat,
ezagutzeko diñ etziranak
iduki zuten erotzat;
bañan bideko arantz ta larrak
artu gabe aintzakotzat,
aurrera joan zan. Ai, gaur bagendu
beste alako gizon bat!

Aberatsa zan, bizi zeikian
lasai losintxak entzunik,
ez balu izan gureganako
ainbesteko naitasunik;
Galdu zituben ondasun asko
eta biziya azkenik;
esker gabiak ez du merezi
euskaldunaren izenik!

Milla bederatzireun da iruban
gauzak aiñ gaizki zebiltzan...
Azaroaren ogei ta bosta
nola ez gogoan izan?
Sabin leiala kaltarraitua
aiñ gogor bere bizitzan,
Sokarrietan ogei ta eme-
zortzi urterekiñ ill zan!

Jaungoikua ta Lagi zarra zan
bere azalkai jakiña,
eta gazterik ill zuten penak,
o, euskaldunak, zer miña!
Jaso dezagun bere bandera,
egiñ zagun alegiña,
ez dakitenai erakutsiyaz
maisua zanaren dotriña.

Aitor-en semeak eta Erroma

Ez naute nai lotuak
ni libre aurrean,
ta da ez dakitelako
zeiñ naizen lurrean.
Laño gis libre dana
uztarpera ez dator,
bere odoloren sortzalle
izan bazan Aitor.

Egunen batez bear bagendu
bizia eman gurutzean,
kantari joango giñake aruntz,
iñoiz argia da illtzean.
(Ta) gure doaien oroimen ona
eunkietan biziko da,
aztu gaberik ez Gurutzeta
ta ausardizko ill-kantzoa.
Ez naute nai lotuak...

Lañoen gisa
jaun ta libre,
uztarperatu
eziñ leike,
bere zañetan
duna jator
odol noblea
nola Aitor.

GORA

Euskal semeak jaso ditzagun
biyotz elkartubak gora,
eta lenbailen bildu gaitezen
denok elkarren ondora;

berriturikan Lekobideren
eta Lartaunen denbora,
igoko gera gure gaztelu
betiko dan Erniyora.

DIALOGO. ELKARRIZKETA. HITZELKARRA

Erromatarrak txit ausardiyan
sartu ziraden Euskalerrriyan;
indarrarekin, arrazoi gabe,
egin nai zuten jaun eta jabe.
Asko ziraden erromatarrak,
eta euskaldunak gutxi bakarrak,
bañan Erniyo an dago zutik
len eta geroztik.

Lekobide ta Lartaun
ta beren lagunak,
guk geren izatea
zor diotegunak,
dira espillutzat artu
bear ditugunak,
euskaldunen odola
zañetan degunak.

ELKARRIZKETA

1.º: Erniyo zer da?

2.º: Mendi arkaizti tontor aundiya
ta euskaldunen libretokiya.

1.º: Gaurko euskaldunak zergatik bada
ez dira joaten mendi artara?

2.º: Tontor artara ez leike igo
bidea jarri gabe garbiro.

1.º: Zer sasi daude, ta zer naspillak,
orla egoteko mendi-mutillak?

2.º: Animan sartzen diran lar latzak,
biotza jotzen duten arantzak.

1.º: Baña euskaldunak nola utzi zuten
belar gaiztuak indar artutzen?

2.º: Patu gaiztoko ereintzalleak
nastu zituzten ango bideak.

1.º: Orain badakit: alkartasuna
da euskaldunai falta zaiguna.

2.º: Esku zitalak azi gaiztoa
banatu zuten Euskalerrriyan;
argatik orain sasiyak daude
loreak baizik etzan tokiyan.

1.º: Ez al ditezke baztarreratu?

2.º: Bai, nai bagendu denok saiatu;
eta denboraz Euskalerrriyak
ager litzake lore berriyak.

1.º: Nik izan nai det aurren-aurrena
lan orretara joango naizena.

2.º: Ez; bakarrikan joango etzera;
nai dezu guazen biyok batera?

1.º: Nola ez det naiko? Ta gogo aundiz,
denok batian, al baldin balitz.

2.º: Deitu ditzagun maitetasunez
euskaldun seme guztiyak,
elkarganatu gaitezen denok
azturik zapuzkeriyak.

Los dos

Deitu ditzagun maitetasunez
euskaldun seme jator guztiyak,
elkarganatu gaitezen onez
utzirik lengo zapuzkeriyak.

Los dos

Beti berriyak diran oitura
zar aien amoriyuan,
gure sorterri ta familiya
eukirik beti goguan,
zuzenbideztu ditzagun gauzak
guraso zarren moduan,
euskaldunak zer jende geraden
jakiñ dezaten munduan.

Coro final

Atozte, guazen denok,
anai euskaltarrak,
galdu bañan lenago
fueruen kondarrak;
zerutik txalo joko
digute lendarrak,
Lekobide ta bere
lagun fiñ azkarrak,
Euskalerriyatik
ill ziraden zarrak.

Zer oitura garbiyak,
zer lege santuak,
arkitzen diran iya
ankaperatuak!
Amatxo, zure begi

malkoz tapatuak
alaituko dituzte
seme maitatuak,
urraturikan kate
madarikatuak.

Coro

Ama, zutitu zaitez
ta semeai deitu,
esanaz euskera nai
dezula aditu;
bat bakarrik joan gabe
ez leike gelditu.
O, Amatxok fueruak
beti bear ditu,
bestela illa dago
galdutzen baditu.

Gora Euskalerriya
ta semeai deitu,
esanaz euskera nai
dezula aditu;
bat bakarrik atzera
ez leike gelditu.
Gure erriyak Fueruak
txit bereak ditu,
ta illko da betiko
galdutzen baditu.

Euskaldunak Arjentinan dierrri onen lokabetasunaren lenengo eunki-mugan (1910)

Zer gertatzen da Buenos Airesen,
zer Arjentina guztiyan?
Zeri zor zaio alaitasun au
gure bigarren erriyan,
ta gure seme euskalkumeak
jaio ziraden tokiyan?
A, nola denok ez pozkidatu
gaur ospatzen dan eunkiyan?

Eun urte dira dieronde au,
ume zana gizondurik,
lengo gidari eta inñudeak
alde batera kendurik,
zutitu zala kitapetzeko
asmo sendoz goiturik,
ta gaur munduba begira dauka
bera danaz arriturik.

Orain eun urte zan maiatzaren
ogei ta bigarrenguan,
nola erri au besteren mende
txit aspertuba zeguan;
bertako seme ausarditsuak
batzarrean «kabilduan»
bildu ziraden, menpetasunak
astindutzeko asmuhan.

Erregeordeko edo «virreya»,
Españaren aurkeztari,
Cisneros jauna arkitutzen zan
lur onetan agintari;

ta gizon portitz biotztsu aiek
esan ziyoten berari:
«Jauna, loturak kentzera gatoz
gu sortu giñan lurrari».

Gizon gidari zentzudun aiek
ontan zeuden bitartian,
zebillen, «Venticinco de Mayo»
deitzen dan plaza batian,
zintzo ta zorrotz begiratubaz,
kabilduaren atian,
erri geiena, bere biziya
jokatutzeko ustian.

Arkiturikan inguratuba
jende sutsu eta beroz,
ta nabaiturik plaz'auñdi ura
estaliya erdi-eroz,
bere buruba eskukatubaz
txokoratu zan Cisneros;
Arjentinak ez du nagusirik
au gertatu zan ezkeroz.

Maiatzak ogei ta bost zituban,
egun goguangarriya!
Ura odolen irakitea,
ura biyotzen larriya!
Sortaldetikan eguzki gozo,
paketsu, maitagarriya,
igo zan geldi-geldiro emen
ixuriz bere argiya.

Gogaikarrizko morroitasunak
alderantzirik goi ta be,
len menpetubak zeuden semeak
arkitu ziran lokabe;
eguzki alai aren azpiyan,
odolik ixuri gabe,
zer gauz'ederra gelditutzea
beren burubaren jabe!

Eronde berri bat osaturik
bertatik gizon zuzenak,
bederatzi jaun izandu ziran
izendatutako denak;
oien artean iru gutarrak,
gogoan daude izenak,
euskal odola beren zañetan
garbiro zeramatenak.

Ala gizonak, nola erriyak,
denok dakigun moduban,
geldi-geldika azipuruba
iristen duten orduban,
nagusi edo *jaberik beintzat*
ez dute nai inguruban;
libertaderik gabe ez dago
aurrerapenik munduban.

Ez da inolaz arritzekua
iru bederatzitatik
buruzagitzat autatutzea
Tubal'en semietatik,
nola jator dan oiek lan ura
ontzat artzea bertatik,
zeren arraz'au beti librea
izan dan asieratik.

Omen aundiko zenbait euskaldun
argiraturik lenago,
zenbateraño goititu ziran
kondairan jarriya dago;
geroztik ere inor ez da igo
gutarrak bañan gorago,
beren izenak dira lan ontan
jar leizken baño geiago.

Ez Arjentinan bakarrik, baizik
beste dierri askotan,

txit jakiña da euskal semeak
Amerika zabal ontan
beren ekintzaz mirarizturik
nola dauzkaten abotan;
au ikusirik poztutzen gera
gu bein baño geiagotan.

Lege-emalleak, araujakiñak
eta gudari trebeak
merkatari ta nekazariyak,
larre ta elejabeak,
otsankidari ta sendakiñak
langille paregabeak,
lur eder ontan ziran ta dira
beti Aitorren semeak.

Orañ eun urte ta askoz geroztik
jatxi ziranak lurpera,
burubak jaso ta begiratu
al balezate onera,
gaur ez luteke sinistatuko
au dala lur ura bera,
zergatik gauzak aldatu dira
arratsetik egunera.

Lengo eremu zakartsu asko,
gaur jantzirik belar berdez,
ikusten dira beteak zaldiz,
abelgorriz eta artalde; z;
bukaerik ez duten soroak
artoz, gariz, nai dan alez,
inguratubak, beren bordakiñ,
jauregiz eta etxalde.

Len txabolikan etzan tokiyen
erri politen biziya
agertutzen da, sal-erosiko
etxe bikañez jantziya;
burnibideak alde danetan,
non-nai uri bereziya,

ta Buenos Aires danen gañean,
euskaldun batek asiya.

Indar aundiyak artu ditu ta
noski ez liteke galdu,
bañan oraindik —ain da zabala!—
lan berri asko bear du;
lur onek daukan etorkizuna
iñork ezagutzen al du,
zenbateraño iritxiko dan
onela jarraitzen badu.

Aurrerapen au otsanditzeko
lenbiziko eunki-mugan,
ikusten degu mundu guztiyak
zenbat parte artzen duban;
gu, euskaldunok, azaldu gabe
nola geundezke orduban,
auditze onen indar geiena
arkitutzen bada gugan?

Gure bigarren bizitegiyan
izerdi asko irtenaz,
jarraitu degu txit luzaroan
ondo, gaizki, pozez, penaz;
ondorengoan sorterra on au
laxtandutzen degu benaz,
beste zenbaitek maitatuko du,
bañan guk ainbat geienaz.

O, Arjentina, erri gaztea,
oraindik atzo ziñan aur,
eta mundubak zure aurrean
txapela erazten du gaur;
nork daki zenbat igoko zeran
emendik denbora labur?
Euskaldun denon biyotzetikan:
«Agur! Agur! Agur! Agur!».

Bukatu ziran emengo leiak
aitu ziraden auziyak
ta zer ederki egaatzen duban
libre dagon egaztiyak!
Denok maitaro agurtzen degun
maiatzeko eguzkiyak,
aska ditzala euskal lurra ta
katibu dauden guztiyak.